

УДК [316.613.434]:007:304:659.3

Вадим Слюсар, к.ф.н., доц.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ТЕХНІЧНЕ СПОЖИВАЦТВО ЯК СКЛАДОВА "РАЦІОНАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ" В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Vadym Slyusar, Ph.D., Assoc. Prof.

TECHNICAL CONSUMERISM AS A COMPONENT OF "RATIONAL VIOLENCE" IN MODERN SOCIETY

"Рациональное насилие" в современном информационном обществе реализуется на основе принципа постпаноптизму, а объекты насилия как носии "планшетной осведомости" выступают водночас и його суб'єктами. Идея общества постпаноптизму, в котором социальные отношения строятся на принципе всепроглядности, теоретически обоснована французским мыслителем Мишелем Фуко ("Наглядати и карати") и художественно изображена Джорджем Орвеллом ("1984"). За последние десятилетия динамика научно-технического прогресса означилась не только "технизацией" насилия, тобто застосуванням досягнень науки и техники для здійснення акту прямого насилия, а и через доминирование потребительского характера социальных взаимодействий оснащением каждого индивида инструментами для здійснення непрямого насилия. Особливостью современной техники е її перетворення в инструмент символической власти, для которой характерны наділення объектов певною репутацией и заклик их до веры, иными словами, це власть, что обеспечивает контроль над умами и сердцами, она не требует сколько-нибудь видчутних доказов своих возможностей, її эффективность прямо зависит от наявности комплекса непрямых методов влияния, заместо "материальности" она делает ставку на "виртуальность" [Ашкеров А. Экспертотократия. Управление знаниями: производство и обращение информации в эпоху ультракапитализма / Андрей Ашкеров. – М.: Издательство "Европа", 2009. – С. 62.]. М. Фуко описал дисциплинарную форму насилия, которая функционирует за принципом паноптизму, за яким власть здійснює нагляд за гражданами средствами, эффект действия которых характеризуется постоянностью и тотальностью, поскольку индивид не знает, чи ведется за ним наблюдение в конкретный момент времени. Важно, что функционирование паноптической системы осуществляется деперсонализировано. Как пример, в творе "1984" Дж. Орвелл ставит под сомнение реальное существование "Старшего брата" как главного наблюдателя, акцентируя внимание на системном деперсонализированном характере насилия. Чем больше анонимных и мимолетных наблюдателей-наблюдателей, тем больше у объектов наблюдения ощущение поднаглядности. Паноптический принцип дисциплинарного насилия усиливает любой аппарат власти, поскольку, с одного бока обеспечивает экономию в обладании, персоналу и времени, а, с другого, выявляет свою эффективность благодаря превентивности, непрерывности действия и автоматизму [Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / Мишель Фуко. – М.: "Ad Marginem", 1999. – С. 302]. Если в тоталитарных обществах существуют институты, которые осуществляют назначенный принцип реализации дисциплинарного насилия, то в демократических они отсутствуют, потому назначенные функции переходят до всех членов общества.

У традиционном обществе паноптизм действует на основе традиций и морали, а в информационном – на основе принципа технизированного потребления. Саме технические достижения за последние десятилетия позволили построить систему наблюдения за общественными местами (масштабы сети враждующих, близких до описанных в антиутопии "1984" Дж. Оруелла). Але вивільнення трудових ресурсов у якості наблюдателей за порядком замещается увеличением работников, по-перше, что занимаются наблюдением за техническими средствами, которые доглядывают за порядком, а, по-другое, неизменным осталось количество охранителей, поскольку не знала существенных изменений сама функция

охорони порядку. Таким чином, фактично змінився суб'єкт попередження порушень порядку. Але якісно по-іншому змінилася функція спостереження з впровадженням широкого вжитку компактних мобільних способів спостереження і одночасної передачі інформації (насамперед смартфонів і комп'ютерних планшетів). Отже, в суспільстві споживання формується новий характер соціальних відносин, в яких суб'єктами виступають індивіди-носії "планшетної свідомості". Ще М. Маклюєн відзначав зміна характеру сприйняття індивідом світу в залежності від упровадження технічних винаходів в його повсякденне життя. Якщо вихідною точкою до такої зміни було винахід друкарського верстата, то впровадження на сучасному етапі електронних технологій стирає межу між реальним і віртуальним. Ще півстоліття тому він підкреслював, що "зараз, коли ми живемо в електричній середовищі і всередині закодованої інформації не тільки візуально, але і в сенсорному режимі, цілком природно, що у нас з'явилося нове сприйняття, яке руйнує монополію і пріоритет світу видимого, змушує цей старовинний світ виглядати таким же химерним, як середньовічний герб на двері хімічної лабораторії" [Маклюєн М. *Война и мир в глобальной деревне / Маршалл Маклюэн, Квентин Фиоре [пер. с англ. И. Летберга]. – М.: АСТ: Аслрель, 2012. – С. 12.]. Як зазначалося вище характерною рисою "планшетної свідомості" є ставлення до світу як до гри, до шоу з домінуючим прагненням досягнення атрактива шляхом безперервного спостереження за реальністю. Це досягається завдяки інструментальній здатності пристрою передавати інформацію онлайн значній кількості аудиторії. Фактично політичні події в Україні, що відбуваються протягом 2013 – 2015 років, виявили новий інструмент політичної боротьби – стрім. З одного боку, стрімер з відповідними необов'язково професійними технічними засобами, а з іншого – спостерігачі, носії "планшетної свідомості" складають цілісну систему паноптикуму. Створюється ілюзія отримання об'єктивної інформації. Утім, на нашу думку, відбувається заміщення прагнення мати неупереджену інформацію на спостереження за шоу. В українських засобах масової інформації такі спостерігачі отримали назву "диванна сотня".*

Вираження технічно-споживацького змісту "планшетної свідомості" здійснюється на основі таких освітніх установок світогляду як: заміна процесу отримання знань на споживання інформації (завдяки планшетному комп'ютеру індивід для цього здатний, по суті, безперешкодно підключатися до всесвітньої мережі Інтернет і, відповідно, базам накопичених знань) та театралізація процесу пізнання. Стосовно першої риси, то споживання інформації слід розуміти у бодіярівському тлумаченні як "споживання споживання". Реальні знання і компетентність, інтелектуальна культура індивіда замінюються міфом про знання і псевдоінформованістю, розуміння філософських ідей замінюються інтернет-мемами й афоризмами у статусах. Орієнтація на міф про знання як складова "планшетної свідомості" формує в особистості не лише установку на заміщення знань інформацією, але й задоволеність рівнем набутих знань, що не передбачає побудову стратегій на визначення рівня знань та розмежування реальних знань та ілюзорних, знань і не-знань. Носій "планшетної свідомості" не знає, що він в реальності мало знає, і не хоче про це знати. Щодо другої риси відзначимо, що первинним завданням впровадження електротехнічних і електронних технологій в освітній процес було спрощення навчальних операцій та актуалізація зацікавленості з боку учнів. Сучасні технології дозволяють істотно скоротити час на пошук матеріалів з досліджуваної проблеми, що оптимізує пізнавальну діяльність. Але носієм "планшетної свідомості" акцентується увага на популярності матеріалу і вчителя, який його подає. Це підтверджується наявністю великої кількості пізнавальних телеканалів, основним завданням яких є популяризація науково-дослідницьких матеріалів.